

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»**

ТИЩЕНКО ДМИТРО ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 368:351.82](477)(043.3)

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Спеціальність 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі страхування ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» Міністерства освіти і науки України, м. Київ.

Науковий керівник:

кандидат економічних наук, доцент
Залстов Олександр Миколайович,
Ліга страхових організацій України
(м. Київ),
Віце-президент.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, доцент
Левченко Валентина Петрівна,
Київський національний університет
технологій та дизайну,
професор кафедри фінансів та
фінансово-економічної безпеки;

кандидат економічних наук
Богріновцева Людмила Миколаївна,
Університет державної фіскальної
служби України (м. Ірпінь),
доцент кафедри фінансових ринків.

Захист відбудеться «4» березня 2021 р. о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.006.04 ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за адресою: 03057, м. Київ, проспект Перемоги, 54/1, 1 корпус, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за адресою: 03113, м. Київ, вул. Дегтярівська, 49г, ауд.601.

Автореферат розісланий «4» лютого 2021 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, професор

В.М. Опарін

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Однією із ключових ознак фінансового середовища сучасності, що суттєво впливає на діяльність усіх без винятку економічних агентів, є надзвичайна турбулентність. Така волатильність економічної динаміки призводить до вибухоподібного зростання різноманітних ризиків, появи принципово нових їх видів та модифікації існуючих. У цих умовах результативність та ефективність діяльності суб'єктів економіки значною мірою залежить від розвитку прагматичних засад управління ризиками. Фінансова теорія і практика пропонують досить широку множину методів та інструментів ризик-менеджменту, серед яких особливе місце займає страхування, що пронизує всі без виключення сторони життя сучасного суспільства. Така універсальність страхових відносин, їх безпосередній вплив на функціонування економіки визначає особливості страхової діяльності як специфічного виду підприємництва.

Досвід економічно розвинених держав переконливо свідчить, що поточний стан і перспективні тенденції страхової діяльності значною мірою залежать від різноманітних ендегенних та екзогенних факторів. Проте, усі вони напряду чи опосередковано формуються під впливом регуляторних важелів, за допомогою яких держава впливає на страхову діяльність. Специфіка страхової діяльності та страхових відносин загалом змушує країни використовувати різноманітні форми й методи їх регулювання, проте головною метою залишається стимулювання розвитку страхування. Особливо актуальними ці висновки є для країн колишнього «соціалістичного табору», в яких саме державне регулювання є одним із ключових чинників посилення ролі, значення та ефективності страхової діяльності.

Проте, в Україні протягом тривалого часу спостерігається принципово інша ситуація – регуляторні механізми не тільки не сприяють розвитку страхової діяльності, але й часто перешкоджають їй. Періодичні зміни нормативно-правового забезпечення, непослідовність у реалізації регуляторних заходів, багаторічна відсутність стратегічних пріоритетів у розвитку регуляторної моделі, слабкість системи нагляду та контролю – це надзвичайно короткий перелік неповноцінних компонентів державного регулювання страхової діяльності в Україні. По суті, після майже трьох десятиліть економічних реформ наша держава виявилася неспроможною чітко вибудувати стратегію подальшого розвитку державного регулювання страхової діяльності.

Не треба відкидати й деструктивну роль деформацій, що притаманні страховій діяльності на мікрорівні, про що свідчать численні скарги споживачів страхових послуг, низька транспарентність страхового бізнесу, неспроможність учасників страхового ринку протистояти викликам, що виникають в умовах макрофінансової нестабільності в Україні тощо. Дієвість державного регулювання страхової діяльності в нашій державі є низькою та не відповідає інтересам усіх учасників страхового ринку. Виникає необхідність розроблення нових, а також доповнення існуючих теоретичних і практичних підходів до розвитку державного регулювання страхової діяльності в Україні.

Проблематика розвитку страхової справи розглядається в роботах цілого ряду провідних зарубіжних учених: Ж. Антона, Дж. Бердса, П. Бернштейна, Д. Бланда, К. Бурроу, М. Вілсона, Р. Дофа, П. Коя, А. Манеса, Р. Меркіна, О. Маула, В. Сміта, Б. Соєра, С. Таргенманна, П. Хазелла та ін. Питання державного регулювання страхової діяльності знаходиться в центрі уваги вітчизняних науковців – В. Базилевича, А. Баранова, Л. Богріновцевої, А. Василенко, Н. Внукової, В. Волкової, О. Гаманкової, Т. Гарматій, Н. Докторової, О. Залєтова, Т. Кривошлик, В. Левченко, Т. Кублікової, І. Моїсєєнко, С. Осадця, Н. Пацурії, Р. Пікус, В. Фурмана, Л. Шірінян, Я. Шумелди та багатьох інших.

Віддаючи належне теоретичним і прикладним здобуткам зарубіжних і вітчизняних авторів, визнаючи наукову цінність їх праць, зазначимо, що події 2014-2017 рр. надзвичайно виразно окреслили слабку ефективність моделі державного регулювання страхової діяльності в Україні, неспроможність держави-регулятора протистояти численним викликам. Інтеграція українського страхового ринку у глобальне фінансове середовище (визначена, насамперед, євроінтеграційною парадигмою розвитку України) вимагає використання виважених, науково обґрунтованих підходів до використання в нашій країні зарубіжного досвіду регулювання страхової діяльності.

Актуальність, теоретична та практична значущість подальших досліджень у сфері державного регулювання страхової діяльності в Україні обумовили вибір теми дисертаційної роботи, її мету, завдання, структуру та логіку дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано на кафедрі страхування ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» відповідно до плану науково-дослідних робіт за темою «Напрямки розвитку страхового сектору економіки України в умовах посилення глобалізаційних процесів» (номер державної реєстрації 0111U007428). Особисто автором у рамках теми досліджувались проблемні питання державного регулювання страхової діяльності, а також обґрунтовано напрями його вдосконалення з урахуванням зарубіжного досвіду.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи – поглибити теоретико-методичні засади та розробити прагматичні рекомендації щодо вдосконалення державного регулювання страхової діяльності в Україні.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність розв'язання наступних важливих завдань:

- уточнити існуючі теоретичні положення фінансової науки щодо змісту державного регулювання страхової діяльності;
- доповнити принципи державного регулювання страхової діяльності з врахуванням тенденцій, що притаманні сучасній економіці;
- оцінити результативність державного регулювання страхової діяльності в Україні та визначити напрями її підвищення за рахунок створення державної страхової компанії;
- визначити можливості інтенсифікації страхової діяльності за рахунок посилення вимог до транспарентності страхових компаній;

- обґрунтувати стратегічні пріоритетні напрями розвитку конкуренції в страховій діяльності за рахунок запровадження ряду регуляторних заходів;
- розробити регуляторні заходи, спрямовані на посилення рівня фінансової стійкості страхових компаній;
- дослідити можливості формування та імплементації в Україні системи моніторингу державного регулювання страхової діяльності.

Об'єктом дослідження є державне регулювання страхової діяльності в Україні.

Предмет дослідження – відносини, що виникають між державою, з одного боку, та учасниками страхового ринку – з іншого, у процесі здійснення державного регулювання страхової діяльності в Україні.

Методи дослідження. Для досягнення мети та розв'язання поставлених завдань у роботі були застосовані такі *методи дослідження*: системний – при обґрунтуванні сутності страхової діяльності та її місця на сучасному ринку фінансових послуг; порівняння – при оцінці результативності державного регулювання страхової діяльності на сучасному етапі; групування – при вивченні емпіричних даних та оцінюванні практики функціонування Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національного банку України та страхових організацій в Україні; аксіоматичний – при дослідженні форм та принципів державного регулювання страхової діяльності; аналізу і синтезу – у процесі визначення можливостей адаптації зарубіжного досвіду регулювання страхового ринку на вітчизняних теренах; статистичні – при ідентифікації взаємозв'язків між окремими явищами та процесами на вітчизняному ринку страхового ринку.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти з питань функціонування страхового ринку, офіційні статистичні дані, матеріали Національного банку України, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Державної служби статистики України, звітність учасників страхового ринку України, а також Ліги страхових організацій України, Української федерації убезпечення, положення сучасної фінансової теорії, наукові праці провідних учених і фахівців.

Наукова новизна одержаних результатів. Основні положення, які визначають наукову новизну дисертаційної роботи, такі:

удосконалено:

- теоретичні положення щодо змістовного наповнення державного регулювання діяльності страхових організацій, яке визначено, як множину цілеспрямованих дій держави з використанням правових, економічних, організаційних, технологічних та інших важелів, спрямованих на подолання об'єктивних та суб'єктивних екстерналій страхового ринку. Такий підхід, що орієнтований на аналіз страхової діяльності в контексті підприємницької діяльності страховиків, дає можливість розширити інструментарій регуляторного впливу держави, ідентифікувати ключові цілі держави-регулятора з урахуванням специфіки страхових відносин;

- науково-практичні позиції щодо посилення рівня транспарентності страхової діяльності шляхом: розширення переліку нормативних вимог до договорів страхування; розробки та запровадження нових вимог до веб-сайтів страхових компаній; посилення відповідальності за порушення страховими компаніями умов договорів страхування; створення передумов для посилення ролі репутаційних ризиків в страховій діяльності. Це дозволить суттєво скоротити кількість порушень прав споживачів страхових послуг в Україні за рахунок подолання інформаційної асиметрії;

- науково-практичні положення щодо створення в Україні державної страхової компанії шляхом обґрунтування поетапного сценарію на часовому проміжку у 2 роки, який передбачає: а) формування такої фінансової інституції за «нульовим» циклом; б) імплементацію моделі корпоративного управління, яка нівелює вплив політичних ризиків; в) орієнтацію на окремі сегменти страхового ринку, у розвитку яких зацікавлена держава; г) встановлення чітких критеріїв та стандартів функціонування. Реалізація зазначених кроків розширить можливості прямого впливу держави на страхову діяльність в Україні;

набули подальшого розвитку:

- теоретичні підходи до виділення принципів здійснення державного регулювання страхової діяльності в умовах інформаційної економіки та поступової віртуалізації економічних відносин через доповнення їх принципом взаємної транспарентності, який відображає відповідальність учасників страхового ринку з позиції розкриття інформації про свою діяльність і прийняття рішень на основі максимально повного обсягу інформації, а також необхідність встановлення вимог до прозорості рішень держави-регулятора страхової діяльності;

- засади формування системи моніторингу державного регулювання страхової діяльності в Україні та ідентифікації її ключових складових, до яких віднесено: періодичність розрахунку (не менше 2 разів на рік); встановлення чітких критеріїв щодо кількісних оцінок рівня розвитку страхового ринку; ідентифікація критеріїв, що характеризують безпосередньо страхову діяльність; порівняння на умовах «витрати/ефект», прийняття та оприлюднення відповідних рішень. Запровадження такої системи дасть можливість підвищити прозорість регуляторних рішень і чітко встановити критерії їх оцінки;;

- рекомендації щодо підвищення рівня стійкості страхових компаній через посилення вимог до якості їх активів у частині: боргових цінних паперів емітованих резидентом України (не більше 50 % протягом 15 днів); активів, що розміщені в банках (не більше 60 % протягом 20 днів); акцій українських емітентів, що пройшли процедуру за I рівнем лістингу; акцій іноземних емітентів (за умови провадження ним діяльності не менше ніж 5 років). Такий підхід дасть можливість збільшити якість активів страховиків та, відповідно, сприятиме підвищенню ефективності їх страхової діяльності;

- прагматичні підходи до розвитку конкуренції на вітчизняному страховому ринку через запровадження ряду регуляторних заходів: розробка та імплементація Положення про конкурентне середовище на страховому ринку України; здійснення моніторингу та контролю за рівнем цінової конкуренції; посилення

нагляду за діяльністю страхових організацій, які порушують принципи конкуренції на страховому ринку України; стимулювання непрямыми заходами розвитку нецінової конкуренції; забезпечення переваг для страхових компаній в сегменті страхування життя порівняно з іншими фінансовими інституціями.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх використання з метою вдосконалення державного регулювання страхової діяльності в Україні.

Зокрема, фахівцями Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг при розробленні проектного законодавства, використані рекомендації щодо імплементації системи моніторингу результативності державного регулювання страхової діяльності в Україні та необхідності встановлення нормативів достатності капіталу, якості активів і ризиковості операцій (довідка №21043/09-12 від 24.09.2019 р.).

Спеціалістами Української асоціації інвестиційного бізнесу під час розробки проектів нормативно-правових актів, а також запровадження стандартів професійної діяльності з управління активами використовуються окремі пропозиції щодо: по-перше, заходів, спрямованих на підвищення рівня транспарентності вітчизняних страхових компаній, як потенційних споживачів послуг з управління активами; по-друге, забезпечення зростання конкуренції на ринку послуг з управління активами страхових компаній (довідка №84-д від 12.08.2019 р.).

Окремі пропозиції щодо зміни формату та принципів взаємодії між регуляторами страхового ринку та страховиками в умовах віртуалізації економічних відносин використані в процесі діяльності ПрАТ «ПТ «Європоліс» (довідка №73 від 15.04.2020 р.).

Результати дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» в процесі підготовки бакалаврів та магістрів на факультеті фінансів під час викладання дисциплін «Страхування», «Ризик-менеджмент у страхуванні», «Страховий менеджмент» (довідка від 12.03.2019 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом власних досліджень автора. Наукові положення, розробки прикладного характеру, висновки та пропозиції, що виносяться дисертантом на захист, одержані самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті ідеї, положення і розробки, що є особистим доробком автора.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні та методологічні положення дисертації доповідалися, обговорювалися і дістали позитивну оцінку на десяти міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: VI Міжнародна науково-практична конференція «Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин» (м. Умань, 17-18 травня 2012 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція студентів і молодих вчених «Економічна теорія в умовах глобалізації економіки» (м. Донецьк, 14-15 березня 2012 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Страховий ринок України в умовах фінансової глобалізації» (м. Київ, 10-12 жовтня 2012 р.); Науково-практична Інтернет-конференція «Створення сильної економіки країни: проблеми

та перспективи розвитку» (м. Тернопіль, 3 березня 2016 року); III Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційні напрями розвитку страхового ринку України» (м. Київ, 19-20 квітня 2016 р.); VIII науково-практична Інтернет-конференція «Трансформація фіскальної політики України в умовах євроінтеграції» (м. Ірпінь, 1-15 грудня 2016 року); I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція студентів, аспірантів та молодих вчених «Сучасні інструменти управління корпоративними фінансами» (м. Київ, 22 листопада 2017 р.); IV Міжнародна науково-практична конференція «Страховий ринок України на шляху євроінтеграції» (м. Київ, 17-18 квітня 2018 р.); II Міжнародна науково-практична конференція «Корпоративні фінанси: проблеми та перспективи інноваційного розвитку» (м. Київ, 12 жовтня 2018 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання економіки, фінансів, обліку та права в Україні та світі» (м. Полтава, 23 грудня 2019 р.)

Публікації. За результатами дослідження автором опубліковано 18 наукових праць загальним обсягом 5,1 д.а., з них: 1 – колективна монографія, 2 – у наукових фахових виданнях України, 4 – у наукових фахових виданнях України, що входять до міжнародних наукометричних баз, 1 – у науковому виданні України, що входить до міжнародних наукометричних баз, 10 – в інших виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 199 сторінок друкованого тексту. Робота містить 19 таблиць на 11 сторінках, 63 рисунки на 33 сторінках та 7 додатків на 15 сторінках. Список використаних джерел налічує 219 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено її мету, основні завдання, об'єкт і предмет, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів.

У **розділі 1 «Теоретичні засади державного регулювання страхової діяльності»** проводиться дефініювання поняття « страхова діяльність », виділені його ключові характеристики та особливості, розкрито зміст державного регулювання страхової діяльності, проведено мультикритеріальний аналіз його форм, інструментів та принципів.

В дослідженні теоретичних положень фінансової науки щодо сутнісного наповнення поняття «державне регулювання страхової діяльності» дисертант виходив з об'єктивної першочергової необхідності вивчення ознак страхової діяльності, яка, в свою чергу, визначена економічною природою страхових послуг. З цього приводу в дисертації наголошується, що страхова послуга володіє наступними характеристиками: по-перше, є одним із видів фінансових послуг; по-друге, спрямована на задоволення потреби економічних агентів у страховому захисті на випадок настання несприятливих подій; по-третє, має відповідне юридичне оформлення у вигляді страхового договору; по-четверте, її вартісним вираженням є страхова премія, по-п'яте, характеризує страхові відносини, в яких ключовими суб'єктами є страховики та споживачі страхових послуг.

Логічний зв'язок страхової послуги та страхової діяльності дав можливість детермінувати ключові характеристики поняття «страхова діяльність»: з точки зору суб'єктів: як діяльність спеціалізованих фінансових інституцій, які надають страхові послуги; з позиції інтересів учасників страхових відносин: для страховиків – отримання прибутку (в окремих випадках можлива орієнтація на метаекономічні цілі), для споживачів – страховий захист; платність, яка обумовлює формування певних фондів грошових ресурсів шляхом сплати страхової премії; логічний зв'язок страхової діяльності з іншими видами економічної діяльності страховиків.

З врахуванням цього, в дисертаційній роботі страхову діяльність визначено як вид підприємницької діяльності страховиків, який полягає у наданні страхового захисту на випадок настання певних несприятливих подій шляхом продажу страхових послуг, і через поєднання з іншими видами економічної діяльності забезпечує отримання прибутку та можливість досягнення інших (в тому числі – метаекономічних) цілей.

Логічним продовженням стало дослідження змісту державного регулювання страхової діяльності. У цьому питанні дисертантом враховано об'єктивний характер «провалів» страхового ринку – недостатня ефективність конкурентних механізмів, неспроможність задовольнити попит на окремі страхові послуги, обов'язковий характер споживання окремих з них, асиметрія інформації, деструктивний вплив зовнішнього фінансового середовища та виникнення періодичних криз. Наявність зазначених екстерналій і є першопричиною для державного втручання у страхову діяльність.

У дисертації акцентовано, що державне регулювання страхової діяльності хоча і є невід'ємною частиною державного регулювання страхового ринку, проте це не свідчить про їх тотожність. Ключова різниця полягає в об'єкті регулювання: в першому випадку мова йде лише про страхову діяльність, що здійснюється страховиками, а у випадку державного регулювання страхового ринку – про значно ширший спектр відносин, які характеризують страховий ринок загалом. В будь-якому випадку державне регулювання реалізується за рахунок відповідного механізму, який складається з форм, методів та інструментів, за допомогою яких держава впливає на страхову діяльність.

З урахуванням зазначеного доведено, що державне регулювання страхової діяльності представляє собою цілеспрямовані дії держави з використанням правових, економічних, організаційних, технологічних та інших методів, що спрямовані на подолання різноманітних екстерналій страхового ринку, які знижують ефективність функціонування страховиків щодо здійснення страхової діяльності. Дисертантом наголошується, що зазначена позиція, насамперед, підкреслює універсальність державного регулювання страхової діяльності, за допомогою якого держава впливає як на страховиків, так і на інших учасників страхових відносин.

В дисертації обґрунтовано необхідність теоретичного аналізу ключових елементів державного регулювання страхової діяльності в контексті форм (з виділенням прямого та непрямого регулювання), механізмів (правового, фінансового, стимулюючого та ін.) і принципів регулювання підприємництва в

державі. Зазначене має доповнюватися з урахуванням особливостей страхової діяльності як об'єкту державного регулювання. Підкреслюється, що вся можлива множина форм, методів та інструментів регулювання має бути спрямована на формування сприятливого зовнішнього і внутрішнього середовища страховиків.

Специфічні ознаки страхування як економічної категорії визначають і особливості застосування державного регуляторного впливу на страхову діяльність (рис. 1):

Рис. 1. Специфічні ознаки страхування, які визначають особливості страхової діяльності та її державного регулювання

Джерело: розроблено автором

Державне регулювання страхової діяльності базується на використанні широкого кола принципів – справедливості, гармонізації, пріоритетності, пропорційності, доцільності, стратегічного характеру тощо. З урахуванням тенденцій, що притаманні сучасній економіці, зокрема перетворення інформації на стратегічний ресурс розвитку, аргументовано необхідність доповнення існуючих принципів принципом транспарентності, який засвідчує як інформаційну відкритість держави-регулятора страхової діяльності, так й інформаційну стратегію інших учасників страхового ринку. В роботі аргументовано, що принцип транспарентності державного регулювання страхової діяльності реалізується через її наступні складники – прозорість, відкритість та гласність.

Саме така теоретична позиція покладена дисертантом в основу дослідження практичних засад державного регулювання страхової діяльності в Україні.

У розділі 2 «Державне регулювання страхової діяльності в Україні та його розвиток» досліджується генеза та сучасний стан державного регулювання

страхової діяльності, порівнюються його основні інструменти в Україні, проведено мультикритеріальний аналіз результативності державного регулювання страхової діяльності в нашій державі.

В оцінці факторів та передумов, що визначили генезу державного регулювання страхової діяльності в Україні дисертант виходив з наступного:

а) домінанта політичних чинників над суто економічними в процесі постійного реформування регуляторної системи. В дисертації аргументовано, що періодична зміна регулятора (від Державного комітету «Укрстрахнагляд» у 1993 р. до Національного банку України у 2020 р.), насамперед, свідчить про відсутність стратегічного підходу у цьому питанні;

б) під час трансформації моделі державного регулювання страхової діяльності в Україні ігнорувався реальний стан вітчизняного страхового ринку, а зміни демонстрували суб'єктивне ставлення представників регулятора до вибору параметрів цієї моделі. Зокрема, в роботі акцентовано, що зміни регулятора (відбувалися у 1993 р., 1999 р., 2002 р., 2020 р.) не призводили до суттєвого зростання кількісних показників (так, приріст співвідношення «валові страхові премії / ВВП» коливався на рівні 1-2 %). Саме тому в дисертації особливо наголошується на суперечливому характерові передачі регуляторних повноважень щодо страхової діяльності Національному банку України у 2020 році;

в) більшість регуляторних заходів, що застосовувалися щодо страхової діяльності в Україні, мали переважно тактичне спрямування та не містили достатньої кількості стимулюючих заходів в стратегічній перспективі.

Вихідним положенням стосовно порівняльного аналізу форм, методів та інструментів державного регулювання страхової діяльності в Україні стала теза про існування суттєвих дисбалансів на страховому ринку України у 2013-2019 рр. Про це, зокрема, свідчить різке скорочення (у 1,74 рази) кількості страхових компаній в Україні, що демонструє низьку популярність страхових послуг. Особливо, в частині страхування життя, частка якого в структурі валових страхових премій коливається в межах 6,0-9,0 %; стандартне відхилення кількості договорів страхування (крім договорів з обов'язкового страхування від нещасних випадків на транспорті) складає 36,1 %, а питома вага договорів обов'язкового страхування від нещасних випадків на транспорті сягає 60 % від їх загальної кількості; рівень валових виплат, який знаходиться в межах 24-27 %, а чистих страхових виплат – 33,1-35,7 %; стандартне відхилення показника активів страховиків складає 7,9 % та періодично знижується.

Дисертантом аргументовано, що виділені (як і інші) дисбаланси в розвитку страхової діяльності в Україні багато в чому обумовлені відсутніми та неповноцінними складниками її державного регулювання. Так, в питанні діяльності державної страхової компанії держава продемонструвала непослідовність. Невиправдана приватизація НАСК «Оранта» позбавила державу значної частини інструментів впливу на страхову діяльність, в тому числі, з точки зору посилення конкуренції та ліквідації провалів ринку. Тоді як досвід інших країн (зокрема, Китаю) переконливо свідчить про широкі можливості державних страхових компаній з точки зору розвитку страхових відносин. Нормативно-

правовому регулюванню страхової діяльності в Україні притаманний «вибірковий» характер. Аналіз характеру змін до Закону України «Про страхування» засвідчив, що переважна більшість з них стосуються, насамперед, використання страхування в різних сферах вітчизняної економіки і жодним чином не спрямовані на формування сприятливих умов для страхової діяльності.

Ключові кількісні показники державного регулювання у 2010-2019 рр. виглядають наступним чином (табл. 1):

Таблиця 1

Ключові кількісні показники державного регулювання страхової діяльності в Україні

Показник	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Зміна кількості страхових компаній, од. (+/-)	-28	-7	-25	-21	-51	-16	-13	-48
Кількість перевірок страхових компаній, од.	65	138	138	32	68	80	145 ²	271 ²
Застосування заходів впливу щодо страхових компаній, ¹ од.	334	424	848	430	488	26	д.н.	д.н.
Кількість звернень громадян щодо страхової діяльності, од	3479	6615	7466	4226	4660	5231	5291	14539 ³
Обсяг санкцій, накладених на страхові компанії, ¹ тис. грн	1368,5	615,4	676,6	653	1449	37,4	д.н.	д.н.
Обсяги поверненого страхового відшкодування, млн грн	0,93	32,4	65,4	23,3	27,4	100,0	162,6	40,0

Джерело: складено автором за даними НБУ та Нацкомфінпослуг.

Примітки: 1. За результатами інспекційної діяльності.

2. Включено перевірки та заходи впливу щодо всіх небанківських інституцій.

3. Розрахунки автора.

Наведені у табл. 1 дані свідчать про обмеженість інструментів державного регулювання страхової діяльності в Україні. В дисертації аргументовано, що існуючі на сьогодні підходи представляють собою «регулювання постфактум», коли абсолютна більшість заходів фактично є реакцією держави-регулятора на тенденції, що складаються на вітчизняному страховому ринку. Про це свідчить і аналіз результативності державного регулювання страхової діяльності в Україні, і слабкість системи пруденційного регулювання.

В дисертації зазначено, що в прагматичній площині оцінка результатів державного регулювання має базуватися на врахуванні таких положень:

1. Ключовим критерієм має бути рівень розвитку страхового ринку та страхової діяльності. З позиції кількісних показників в якості базового для оцінки страхової діяльності має використовуватися обсяг чистих страхових премій. Інші критерії результативності – обсяг податків, що сплачені до бюджетів усіх рівнів страховиками.

2. Витрати, пов'язані з державним регулюванням страхової діяльності, можна оцінити за допомогою показника обсягу фінансування діяльності уповноваженого органу.

В дослідженні показано, що з точки зору співвідношення показників розвитку страхової діяльності можна порівняти ефект від регулювання з витратами на його здійснення у вигляді показників фінансування регулятора (табл. 2):

Таблиця 2

Ключові кількісні показники державного регулювання страхової діяльності в Україні

Показник	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Касові видатки на функціонування Нацкомфінпослуг, млн грн	33,5	28,5	25,4	25,1	26,9	61,7	79,4	80,7
Валові страхові премії, млн грн	21508	28661	26767	29736	35 170	43 431	49 367	53 001
Податок на прибуток страхових компаній, млн. грн.	774,7 0	807,8 0	23,90	854,9 2	942,8	1051	1170, 2	1017,8 ¹
Кореляційний зв'язок між касовими видатками та валовими страховими преміями	+0,914							
Кореляційний зв'язок між касовими видатками та рівнем оподаткування прибутку	+0,599							

Джерело: складено автором за даними Нацкомфінпослуг.

Примітка. Дані за 2019 рік за 9 місяців.

В дисертації використано інші кількісні показники, що характеризують масштаби та динаміку страхової діяльності, та оцінено їх релевантність з точки зору результативності державного регулювання страхової діяльності в Україні. Обсяг податків, що сплачені страховими компаніями до державного бюджету (як і обсяг плати за ліцензії, обсяги коштів, що надійшли від надання адміністративних послуг), свідчать однозначно про слабкі регулювальні ефекти від діяльності уповноваженого органу у 2011-2019 рр. Доведено, що їх використання у звітності регулятора є недостатньо виправданим, оскільки відображає виключно про фіскальні пріоритети держави щодо страхування. З початку ХХІ ст. в Україні відбулося закріплення централізованої, континентальної моделі державного регулювання страхової діяльності і періодична зміна уповноваженого органу не змінює її сутнісного наповнення.

Отримані оцінки стали підставою для висновків не тільки щодо низької результативності державного регулювання страхової діяльності в Україні, але й щодо необхідності розробки та запровадження ефективної та транспарентної

системи моніторингу з розробкою чітких кількісних критеріїв, які б свідчили про регулювальний ефект від державної політики на страховому ринку.

Зазначені результати аналізу державного регулювання страхової діяльності в Україні в прагматичній площині стали базисом для розробки заходів, щодо його удосконалення.

У розділі 3 «Стратегічні пріоритети державного регулювання страхової діяльності в Україні» обґрунтовано пріоритетні напрями державного регулювання страхової діяльності в Україні, визначено концептуальні засади імплементації зарубіжного досвіду державного регулювання страхової діяльності та їх вплив на вітчизняний страховий ринок, оцінено можливості реалізації регуляторних заходів щодо забезпечення транспарентності страхової діяльності в Україні.

У роботі наголошується, що подальший розвиток державного регулювання страхової діяльності в Україні має базуватися на реалізації комплексного сценарію, в якому б поєднувалися різноманітні заходи. Зокрема, проведено аналіз переваг та недоліків потенційного створення державної страхової компанії в Україні. З цього приводу рекомендовано:

- на часовому проміжку у 2 роки реалізувати проект створення державної страхової компанії, що функціонувала б у сегменті ризикового страхування;
- формування такої фінансової інституції передбачити за «нульовим» циклом, а не шляхом придбання існуючого страховика;
- розробити та імплементувати модель управління державною страховою компанією, яка б унеможливила вплив політичних ризиків на її діяльність;
- корпоративна стратегія державної страхової компанії має бути спрямована на ті сегменти страхового ринку, в активізації та підтримці яких зацікавлена держава (агросстрахування тощо);
- встановити чіткі критерії та стандарти діяльності державної страхової компанії, які використовувати в процесі прийняття відповідних рішень щодо призначення осіб до органів управління. Такі критерії мають стосуватися – прибутковості діяльності, вартості послуг, виходячи з інтересів держави-регулятора та держави-акціонера, моделі управління тощо.

Значна увага в дисертаційній роботі приділена питанням податкового регулювання страхової діяльності. Підкреслюється, що трансформація податкового законодавства у 2015 році щодо страхової діяльності мала суперечливий характер та не дозволила вирішити накопичені проблеми. З метою подолання означених дисбалансів рекомендовано:

- по-перше, внести зміни до чинного законодавства для зниження можливостей маніпулювання резервами та витратами страхових компаній. Зокрема, чітко регламентувати на рівні законодавства перелік доходів та витрат страховика, а також нівелювати вплив суб'єктивних чинників на процес формування страхових резервів;
- по-друге, трансформувати підходи до регулювання перестрахування в Україні;

•по-третє, після реалізації заходів, визначених вище, оголосити мораторій на зміни в оподаткуванні страхової діяльності.

В питанні формування ефективних конкурентних механізмів у вітчизняній страховій сфері дисертантом аргументовано необхідність застосування державою цілого ряду стимулюючих заходів, у тому числі, спрямованих на зменшення рівня адміністративних бар'єрів для функціонування іноземних страховиків в Україні (табл. 3):

Таблиця 3

Напрями розвитку законодавства України в питаннях функціонування іноземного страхового капіталу

Напрямок змін	Вплив на страховий ринок
Спрощення порядку допуску іноземних страхових компаній в Україну	Потенційне стимулювання конкурентних механізмів
Розширення спектру страхової діяльності для страховиків-нерезидентів	
Формування індикаторів присутності іноземного капіталу на страховому ринку України, а також страховиків нерезидентів в окремих секторах	Формування державної регуляторної політики в контексті фінансової безпеки та зменшення впливу «зовнішніх шоків» на вітчизняний страховий ринок
Нагляд за страховою діяльністю	Імплементация в систему нагляду за страховим ринком концепції контролю за іноземними компаніями

Джерело: розроблено автором

Зазначається, що реалізація цих кроків стане стимулом для розвитку конкуренції та дифузії кращих стандартів страхової діяльності в Україні.

В дисертаційній роботі також ідентифіковано загрози розвитку страхової діяльності в Україні в контексті євроінтеграційних перспектив розвитку нашої держави. Встановлено, що за ключовими кількісними показниками вітчизняний страховий ринок є аутсайдером, що відповідно погіршує стартові позиції українських страховиків. Окрім того, треба зважати на посилення залежності вітчизняного страхового ринку від зовнішніх «шоків» у випадку реалізації стрімкого інтеграційного сценарію, а також на зниження в цьому випадку регуляторних можливостей держави.

З метою нівелювання деструктивного впливу зазначених дисбалансів в дисертаційній роботі пропонується:

а) внесення змін до критеріїв і нормативів достатності капіталу та платоспроможності, ліквідності, прибутковості, якості активів та ризиковості операцій страховика в частині – посилення вимог до акцій та облігацій підприємств українських емітентів; банківські вклади (депозити) – не більше 50 відсотків страхових премій;

б) розширення антикризового інструментарію в розпорядженні Національного банку України, як регулятора страхового ринку, за рахунок запровадження проактивного ризик-орієнтованого пруденційного нагляду за страховими компаніями;

У контексті унормування відносин страховиків та споживачів страхових послуг обґрунтовано ряд заходів, що спрямовані на встановлення вимог до договорів страхування:

- дозволити уповноваженому органу встановлювати додаткові вимоги до всіх договорів страхування;
- розширити перелік інформації щодо страхової послуги, яка в обов'язковому порядку наводиться в договорі;
- посилити вимоги щодо технічного оформлення договорів страхування, особливо, в частині представлення інформації щодо умов здійснення страхових виплат.

З урахуванням тенденцій, які притаманні сучасній економіці в частині перетворення інформації на стратегічний ресурс, в роботі акцентовано, що в інформаційній економіці трансформуються базові принципи взаємодії страховиків та інших економічних агентів у процесі здійснення страхової діяльності. Відповідно, посилюються вимоги до транспарентності як самих страховиків, так і до держави, як регулятора страхових відносин. З урахуванням зазначеного в дисертації наголошується на необхідності формування системи моніторингу дій уповноваженого органу, а також розроблені заходи, спрямовані на вдосконалення порядку складання звітних даних страховиками в Україні. Зокрема, в частині розкриття інформації про кінцевих бенефіціарів страхової компанії.

Комплексний підхід до вирішення проблем, що накопичені у сфері державного регулювання страхової діяльності, дасть можливість сформувати умови для її ефективного розвитку.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення актуального наукового та практичного завдання, яке полягає в поглибленні теоретичних підходів і розробленні практичних рекомендацій щодо державного регулювання страхової діяльності в Україні. У результаті дослідження зроблено наступні висновки:

1. Державному регулюванню страхової діяльності як складникові державного регулювання страхового ринку притаманні суттєві особливості з точки зору об'єкта регуляторного впливу – тільки страхова діяльність чи весь спектр відносин, що притаманні страховому ринку. Державне регулювання страхової діяльності реалізується за рахунок відповідного механізму, який складається з форм, методів та інструментів, за допомогою яких держава впливає на страхову діяльність та страховий ринок. Об'єктом впливу є: у вузькому сенсі – страхова діяльність, що здійснюється страховиками; у широкому сенсі – діяльність усіх без винятку учасників страхових відносин. Державне регулювання страхової діяльності представляє собою цілеспрямовані дії держави з використанням правових, економічних, організаційних, технологічних та інших інструментів, спрямовані на подолання об'єктивних та суб'єктивних екстерналій страхового ринку, які знижують ефективність функціонування страховиків у їх взаємовідносинах з іншими учасниками ринку. Насамперед, за рахунок

державного регулювання страхової діяльності держава впливає на страховиків, проте це не виключає супутнього впливу на функціонування інших учасників страхових відносин.

2. Страхування як економічна категорія має свої специфічні риси, тому і страхова діяльність суттєво відрізняється від інших видів підприємницької діяльності. Регулювання страхової діяльності може бути імплементоване в загальну універсальну модель регулювання фінансового сектору, або мати вузькоспеціалізований характер. Модель регулювання може мати функціональну спрямованість з точки зору розподілу повноважень регуляторних органів. Ключові завдання полягають у формуванні сприятливого середовища, в якому фінансові інституції можуть забезпечити задоволення попиту на власні послуги та свій ефективний розвиток. З урахуванням тенденцій сучасної інформаційної економіки доцільно доповнити принципи державного регулювання страхової діяльності принципом транспарентності, який відображатиме особливості процесу регулювання в умовах перетворення інформації на важливий ресурс діяльності будь-якої організації.

3. Генеза державного регулювання вітчизняного страхового ринку охоплює кілька етапів. За період 1993-2020 рр. функції уповноваженого органу здійснювалися Державним комітетом «Укрстрахнагляд», Міністерством фінансів України, Державною (Національною) комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, насамкінець – Національним банком України. Зовнішній характер змін у загальному підмінював їх внутрішній зміст, адже відбулося закріплення централізованої, континентальної моделі з усіма її перевагами та недоліками. Політика щодо страхового ринку в Україні була у значній мірі фрагментарною, з великим впливом політичної кон'юнктури, лобізму та ігноруванням державних інтересів. Сьогодні регуляторна модель страхового ринку не є остаточно сформованою, перебуває в стані постійних трансформацій, що деструктивно впливає на функціонування учасників ринку. Сформована сьогодні модель державного регулювання страхової діяльності в Україні ідентифікована як «модель регулювання постфактум», коли ключові рішення приймаються уповноваженими органами виходячи з перебігу подій на страховому ринку. У підсумку це призводить до використання звуженої множини форм та методів державного регулювання страхової діяльності та не дозволяє запобігати виникненню періодичних криз на вітчизняному фінансовому ринку.

4. Результативність державного регулювання страхової діяльності в Україні протягом тривалого періоду залишається низькою, як з позиції критеріїв, що характеризують розвиток страхових відносин, так і з погляду прагматичної діяльності уповноваженого органу. Зокрема, трансформація системи регулювання у період 1993-2019 рр. лише помірно позитивно впливала на кількісні критерії страхової діяльності. Сформована висока залежність показників розвитку страхової діяльності від макрофінансового середовища на сучасному етапі не може бути подолана за рахунок запровадження проактивних регуляторних заходів. Безпосередньо управлінські рішення регулятора мають недостатню ефективність, що виражається – у суттєвому скороченні кількості страховиків, стабільності їх активів, незначному прирості кількості страхових договорів.

Обсяги податкових платежів страхових компаній до бюджету, плати за ліцензії, надання адміністративних послуг також засвідчують слабку ефективність регулівних заходів.

5. В умовах посилення інтеграції вітчизняного страхового ринку у глобальне фінансове середовище формується принципово новий порядок денний для регулювання у цій площині. Стартова позиція аутсайдера вітчизняного страхового ринку, його інституційна слабкість формує численні ризики сценарію швидкої інтеграції. Подолання можливих дисбалансів можливе за рахунок реалізації стратегічного підходу в питанні функціонування іноземного страхового капіталу в Україні, розширення антикризового інструментарію в розпорядженні уповноваженого органу. Ключовим завданням, поряд з удосконаленням конкурентних механізмів, має бути: а) посилення рівня фінансової стійкості та платоспроможності вітчизняних страховиків (в тому числі за рахунок поетапного збільшення вимог до статутного капіталу); б) формування нових вимог до якості активів страховиків з врахуванням тенденцій, що притаманні фінансовому ринку України (в частині включення акцій та облігацій підприємств); в) зменшення потенційного негативного впливу зовнішніх «шоків» на вітчизняний страховий ринок. При цьому важливо забезпечити дифузії кращих стандартів страхової діяльності від страховиків з іноземним капіталом на весь ринок. Виконання цього завдання може бути також реалізоване за рахунок створення державної страхової компанії, як складової вітчизняної інституційної фінансової інфраструктури.

6. Комплексного вирішення з точки зору державного регулювання страхової діяльності потребують і проблеми, що сконцентровані в площині порушення прав споживачів страхових послуг. Протягом багатьох років страховий сегмент є лідером за кількістю скарг та численних порушень, насамперед, в частині виплати страхового відшкодування. Подолання цих проблем має ґрунтуватися на використанні різноманітних запобіжників, які б унеможливили таку політику страховиків і/або тягнули за собою важкі наслідки. З цією метою доцільно: по-перше, розширити перелік вимог до договорів страхування; по-друге, розробити та запровадити нові вимоги до веб-сайтів страхових компаній; по-третє, посилити відповідальність за порушення страховими компаніями умов договорів страхування; по-четверте, створити передумови для посилення ролі репутаційних ризиків в страховій діяльності.

7. Важливим кроком у розвитку вітчизняної моделі державного регулювання страхової діяльності має стати врахування вимог інформаційної економіки через реалізацію принципу транспарентності. З цією метою доведена необхідність імплементації системи моніторингу державного регулювання страхової діяльності. Зазначена система в Україні має базуватися на наступних принципах: періодичність розрахунку (не менше 2 разів на рік); встановлення чітких критеріїв щодо кількісних оцінок рівня розвитку страхового ринку; ідентифікація критеріїв, що характеризують безпосередньо страхову діяльність; порівняння на умовах «витрати/ефект», прийняття та оприлюднення відповідних рішень. Вказані кроки мають поєднуватися з посиленням вимог до транспарентності страхових компаній у частині: а) структури та інформаційного наповнення веб-сайту; б) розширення

переліку інформації, що оприлюднюється в обов'язковому порядку; в) інформаційної взаємодії зі споживачами страхових послуг.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У колективній монографії:

1. Тищенко Д.О. Державне регулювання ринку страхових послуг в Україні та шляхи його удосконалення. *Стан та перспективи розвитку фінансової системи України*: колективна монографія / за ред. д.е.н., професора О.О. Непочатенко. Умань: Видавець «Сочінський», 2012. С. 236-242. (18,8 д.а., особисто автору – 0,4 д.а.: розглянуто шляхи удосконалення державного регулювання ринку страхових послуг в Україні).

У наукових фахових виданнях України:

2. Тищенко Д.О. Державне регулювання страхової діяльності в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. №22. С.74-76. (0,5 д.а.).

3. Тищенко Д.О. Необхідність вдосконалення системи державного регулювання страхування в Україні. *Ринок цінних паперів України*. 2012. №9. С. 95-100. (0,4 д.а.).

У наукових фахових виданнях України, що входять до міжнародних наукометричних баз:

4. Тищенко Д.О. Державне регулювання страхового ринку України: проблеми комунікації зі споживачами фінансових послуг. *Вісник Одеського національного університету. Сер. Економіка (Index Copernicus)*. 2017. Вип. 3 (56). Т. 22. С. 166-169. (0,5 д.а.).

5. Тищенко Д.О., Франчук Т.М. Інституційні інвестори в інноваційній економіці: координати сучасного етапу. *Причорноморські економічні студії (Index Copernicus, Google Scholar)*. 2020. Вип. 52-1. С. 100-104. (0,6 д.а., особисто автору – 0,3 д.а.: проведено аналіз сучасного стану ринку послуг недержавних пенсійних фондів, ринку страхових послуг та ринку спільного інвестування).

6. Тищенко Д.О. Теоретичні підходи до цілей державного регулювання страхового ринку. *Економіка та держава (Google Scholar)*. 2016. №12. С. 94-96. (0,5 д.а.).

7. Тищенко Д.О. Питання аналізу сутності страхових послуг в контексті державного регулювання. *Ринок цінних паперів України (Google Scholar)*. 2015. №9-10. С. 119-124. (0,4 д.а.).

У науковому виданні України, що входить до міжнародних наукометричних баз:

8. Тищенко Д.О. Сучасна регуляторна модель вітчизняного страхового ринку та перспективи її розвитку. *Економіст (RePec)*. 2016. №11. С. 33-37. (0,4 д.а.).

В інших виданнях:

9. Тищенко Д.О. Організація державного регулювання ринку страхових послуг України. *Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин*: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., 17-18 травня 2012 р. Умань: Видавець «Сочінський», 2012. С. 118-119. (0,1 д.а.).

10. Тищенко Д.О., Залетов О.М. Сучасний стан державного нагляду за страховою діяльністю. *Економічна теорія в умовах глобалізації економіки*: тези

доп. і вист. IV Всеукр. наук.-практ. конф. студ. і мол. вчених, 14-15 березня 2012 р. Донецьк: Юго-Восток, 2012. С. 88-90. (0,2 д.а., особисто автору – 0,1 д.а.: ідентифіковано мету та завдання державного нагляду за страховою діяльністю).

11. Тищенко Д.О. Міжнародний досвід державного регулювання діяльності страхових організацій. *Страховий ринок України в умовах фінансової глобалізації*: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., 10-12 жовтня 2012 р. Київ: КНЕУ, 2012. С. 220-223. (0,2 д.а.).

12. Тищенко Д.О. Страховий ринок України: уроки кризи. *Створення сильної економіки країни: проблеми та перспективи розвитку*: матеріали наук.-практ. Інтернет-конф. Тернопіль: ФОП Шпак Б.В., 2016. С. 89-91. (0,2 д.а.).

13. Тищенко Д.О. Оподаткування страхового бізнесу в Україні: в очікуванні змін. *Трансформація фіскальної політики України в умовах євроінтеграції*: VIII наук.-практ. Інтернет-конф., м. Ірпінь, 01-15 грудня 2016 р. URL: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2518/1/2352_IR.pdf. (0,1 д.а.). (дата звернення: 12.10.2019).

14. Тищенко Д.О. Регуляторна модель страхового ринку України: в пошуках компромісу. *Інноваційні напрями розвитку страхового ринку України*: зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф., 19-20 квітня 2016 р. Київ: Кт. «Забеліна – Дільковська Т.С. і компанія Київська нотна фабрика», 2016. С. 356-358. (0,2 д.а.).

15. Тищенко Д.О. Оцінка результативності антикризових заходів на вітчизняному ринку страхування. *Сучасні інструменти управління корпоративними фінансами*: I Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. студентів, аспірантів та молодих вчених. 22 листопада 2017 р. Київ. 2017. С. 417-419. (0,2 д.а.).

16. Тищенко Д.О. Трансформація регуляторних підходів на страховому ринку України: фінансові аспекти. *Страховий ринок України на шляху євроінтеграції*: IV Міжнар. наук.-практ. конф., 17-18 квітня 2018 року. Київ: КНЕУ. 2018. С. 127-130. (0,2 д.а.).

17. Тищенко Д.О. Іноземний капітал на вітчизняному страховому ринку: компроміс між розвитком та національною безпекою? *Корпоративні фінанси: проблеми та перспективи інноваційного розвитку*: зб. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф., 12 жовтня 2018 р. Київ. 2018. С. 426-428. (0,2 д.а.).

18. Тищенко Д.О. Новий формат регулювання страхового ринку в Україні. *Актуальні питання економіки, фінансів, обліку та права в Україні та світі*: зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф., 23 грудня 2019 р. Полтава: ЦФЕНД, 2019. С. 37-38. (0,2 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Тищенко Д.О. Державне регулювання страхової діяльності в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит». – ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Київ, 2021.

В дисертації досліджуються теоретичні та прагматичні питання державного регулювання страхової діяльності в Україні. Акцентовано на сутнісному наповненні поняття «державне регулювання страхової діяльності», її логічному зв'язку з економічною природою страхових послуг. Доведено, що наявність різноманітних екстерналій на страховому ринку і є передумовою для виникнення державного регулювання страхової діяльності. Встановлено, що специфічні ознаки страхування, як економічної категорії, визначають застосування державних регуляторних інструментів щодо страхової діяльності.

Виділено ключові фактори, які визначили розвиток системи державного регулювання страхової діяльності в Україні. До них віднесено: домінантність політичних чинників на суто економічними; ігнорування реального стану вітчизняного страхового ринку; тактичне спрямування регуляторних заходів та обмеженість її інструментарію. Існуючі на сьогодні підходи до регулювання страхової діяльності представляють собою фактично регулювання постфактум, коли абсолютна більшість заходів є реакцією на події, що вже відбулися на страховому ринку.

Оцінка ключових кількісних показників розвитку страхової діяльності в Україні засвідчила, що результативність її державного регулювання залишається на низькому рівні. Аргументовано необхідність розробки та запровадження ефективної та транспарентної системи моніторингу державного регулювання страхової діяльності в нашій державі.

В дисертації розроблено комплекс заходів, спрямованих на розвиток моделі державного регулювання страхової діяльності в Україні. Зокрема, акцентовано на необхідності створення в Україні державної страхової компанії та запропоновано заходи, спрямовані на вирішення завдань у цій площині. Обґрунтовано необхідність змін у податковому регулюванні страхової діяльності, а також встановлення мораторію після реалізації запропонованих заходів. Вивчаються можливості удосконалення законодавства України з точки зору функціонування іноземного капіталу на вітчизняному страховому ринку. Розкрито напрями розвитку законодавства з питань взаємодії страхових компаній та інших учасників страхового ринку, насамперед – в контексті захисту прав споживачів страхових послуг. Акцентовано, що тільки комплексний підхід до вирішення проблем у державному регулюванні страхової діяльності дасть можливість розраховувати на сталий розвиток страхової сфери в Україні.

Ключові слова: страхування, страхова послуга, фінансова послуга, страхова діяльність, державне регулювання страхової діяльності, податкове регулювання, споживачі страхових послуг, страховий договір, активи страховиків.

ABSTRACT

Tyshchenko D.O. State regulation of insurance activity in Ukraine. – Manuscript.

Thesis for a candidate degree in economics by specialty 08.00.08 «Money, finance and credit». – Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, 2021.

The dissertation deals with theoretical and pragmatic issues of state regulation of insurance activities in Ukraine. Emphasis is made on essential content of the concept "state regulation of insurance activity", its logical relationship with the economic nature of insurance services. It is proved that the presence of various externalities in the insurance market is a prerequisite for the emergence of state regulation of insurance activity. Such "failures" of the insurance market are low efficiency of competitive mechanisms, inability to meet the demand for certain insurance services, information asymmetry, etc.

It is determined, that specific features of insurance as an economic category determine the use of state regulatory instruments concerning the insurance activities. Such features are following: presence of at least two parties of the contract, closed and joint distribution of losses, return of insurance payments. Taking into account the trends of the modern economy, the necessity to supplement existing principles of state regulation of insurance activity with the principle of transparency is argued.

The key factors that determined the development of state regulation system of insurance activity in Ukraine are highlighted. These include: the dominance of political factors over purely economic; ignoring the real state of domestic insurance market; tactical direction of regulatory measures and limitations of its instruments. The existing approaches to the regulation of insurance activity are in fact "post factum regulation", when the vast majority of measures are reaction to events that have already occurred in the insurance market.

Thus, at one time the state in no way hindered the privatization of NSIC «Oranta», which led to a significant narrowing of its regulatory influence on the market. When now, discussions often arise about the necessity to create state insurance company. Assessment of the key quantitative indicators of insurance activity development in Ukraine showed that effectiveness of its state regulation remains at low level. The necessity to develop and implement an effective and transparent system of state regulation monitoring of insurance activity in our country is argued.

In the dissertation, a set of measures aimed at developing of state regulation model of insurance activity in Ukraine is developed. In particular, the emphasis is made on the necessity to create a state insurance company in Ukraine and proposed measures aimed at solving problems in this area.

The necessity of changes in the tax regulation of insurance activity, as well as the establishment of moratorium after implementation of proposed measures is justified. It is proved that periodic changes in the insurance activity taxation indicate the absence of strategic approach in this issue. By changing the elements of the tax, the state primarily pursued fiscal interests, at the same time ignoring the regulatory aspects.

The possibilities of legislation improving in Ukraine from the point of view of foreign capital functioning in the domestic insurance market are studied. On the one hand, the activation of foreign capital in the modern insurance market of Ukraine has a significant number of advantages. At the same time, no less significant risks arise, especially from the point of view of national insurance companies.

The directions of legislation development concerning the issues of interaction between insurance companies and other participants of insurance market, primarily in the context of rights protection of insurance services consumers, are disclosed. The

emphasis is made on the necessity to overcome the negative consequences of information asymmetry. Accordingly, it is recommended to strengthen the regulatory requirements for information disclosure by domestic insurance companies.

It is emphasized that only complex approach to solving problems in the state regulation of insurance activity will make it possible to count on the sustainable development of insurance sector in Ukraine.

Key words: insurance, insurance service, financial service, insurance activity, state regulation of insurance activity, tax regulation, consumers of insurance services, insurance contract, insurers' assets.